

ZVÄZ PRE SPOLUPRÁCU S ARMÁDOU NA SLOVENSKU 1951 – 1990 (NÁČRT VÝVOJA ORGANIZÁCIE)

JOZEF V Ý B O H

VÝBOH, J.: The Union for Co-operation with the Army in Slovakia (1951 – 1990). Outline of Organisation Development. *Vojenská história*, 6, 3-4, 2002, pp 120 – 135, Bratislava.

The author, chronologically and by content as well, picks up the threads of his previous study: Defence Capacity Union in Slovakia (1945 – 1949) published in *Military History* No. 1, 1999. In this way the author has concluded chronologically the processing of organizational establishment genesis and the tasks of defence organisations in Slovakia in a post-war Czechoslovakian state. The author has led off from archival research in archive of Technical and Sport Activities Association that is successor of *Zväzarm* organisation in Slovakia. Besides filling loopholes, the author has made an effort to objectify some of half-truths connected with organisational development and defining tasks of *Zväzarm*. He has also tried to depict the process of *Zväzarm* transformation into organisation of Technical and Sport Activities Association in 1990.

Military History. Slovakia. The Union for co-operation with the army in Slovakia.

Politické a spoločensko-ekonomické premeny v Československu, ktoré sa udiali po februári 1948, bezprostredne ovplyvnili aj brannú politiku štátu. V spojitosti s ňou tiež obsah a rozsah brannej výchovy a činnosť brannej organizácie, ktorá ju realizovala. Zmeny sa začali v roku 1949, keď bola zrušená prvá povojnová branná organizácia – Zväz brannosti.¹ Právny základ tohoto aktu predstavoval zákon Národného zhromaždenia Československej republiky (NZ ČSR) čís. 138/49 Zb. z 11. novembra 1949.²

Obdobie medzi zrušením Zväzu brannosti a vytvorením novej brannej organizácie – Zväzu pre spoluprácu s armádou (*Zväzarm*, zväz) v roku 1951, bolo vo svojej podstate len určitým provizóriom. Týkalo sa to tak riadenia, ako aj uskutočňovania brannej výchovy. Charakteristickou črtou tohto obdobia bola nízka úroveň koordinácie činnosti, jej určité podceňovanie a navyše chýbal jednotný riadiaci orgán, ktorý by brannú výchovu zastrešoval. Je možno odôvodnene predpokladať, že 12. oddelenie Hlavného štábu (HŠ) československej armády a branné referáty pri veliteľstvách vojenských oblastí, ktoré prevzali zodpovednosť za brannú výchovu po zrušení Zväzu brannosti, nespĺnili očakávania vedenia Komunistickej strany Československa a vlády republiky v riadení a realizácii cieľov a úloh brannej výchovy po zmene politického systému spoločnosti.³ Preto sa hľadal taký model brannej organizácie, ktorý by zabezpečil uplatnenie bezprostredného a direktívneho vplyvu politického a štátneho vedenia na organizačnú štruktúru, riadenie a obsah činnosti brannej organizácie, ako aj jej prepojenie na československú armádu. Prvá polovica päťdesiatych rokov, charakteristická vyostrením medzinárodnej situácie a nebezpečenstvom novej svetovej vojny, vytvárala pre toto úsilie vedenia KSC a štátu vhodné podmienky.

¹Zväz brannosti sa vytvoril podľa Dekréту prezidenta republiky čís. 125/45 Zb. z 27. októbra 1945 – J. V.

Spracovanie štúdie bolo limitované nedostatkom podkladov pramenného charakteru. Zachovaná časť archívu slovenskej republikovej organizácie *Zväzarmu* nepokrýva totiž celú jej existenciu („časové pauzy“), a tým neposkytuje ani úplný dokumentačný prehľad o jej činnosti. Podobne je to aj s tlačou a časopismi *Zväzarmu* (pozr. – J. V.).

²Vojenský ústredný archív (VÚA) Praha – ministerstvo národnej obrany (MNO) / Hlavný štáb – 12. odd. 1949, šk. 137, č. j. 1142, Osnova zákona, ktorým sa ruší Svaz brannosti.

³Hlavný štáb československej armády sa v roku 1950 reorganizoval na Generálny štáb (GŠ) a existujúce vojenské oblasti na dva vojenské okruhy (VO) – 1. a 2. VO – J. V.

Branná organizácia sa podľa uvedených predstáv začala formovať po rozhodnutí politického a štátneho vedenia z mája 1950. To totiž predpokladalo, že brannú výchovu bude v celoštátnom meradle zabezpečovať Štátny výbor pre telesnú výchovu a šport v spolupráci s ministerstvom národnej obrany. Jeho úlohou malo byť riadenie a koordinovanie brannej výchovy v Československej obci sokolskej, Československom zväze mládeže a v ďalších organizáciách.⁴ Viac funkčným sa však javí nasledujúci presun agendy brannej výchovy na novovytvorenú Správu bojovej prípravy (SBP) ministerstva národnej obrany, ktorý sa uskutočnil v roku 1951.⁵ Týmto opatrením sa totiž vytváral základ pre primknutie brannej výchovy k bojovej príprave československej armády, ako aj pre vyššiu koncepcnosť, ucelenosť a kvalitu jej riadenia. Treba však dodať, že aj predpoklady pre vznik disproporcií a deformácií v obsahu činnosti brannej organizácie, ktoré sa potom stali sprievodným javom jej života.

Úvahy o vytvorení organizácie, ktorá by svojou štruktúrou, systémom riadenia a obsahom činnosti plnila požiadavky politického a štátneho vedenia spoločnosti, pokračovali až do začiatku päťdesiatych rokov. Ich výsledkom sa stalo rozhodnutie vytvoriť pre riadenie a vykonávanie brannej výchovy štátny orgán – Zväz pre brannú výchovu.⁶ Vyústenie úsilia o vytvorenie brannej organizácie nadobudlo konkrétnu podobu 2. novembra 1951, keď Národné zhromaždenie Československej republiky schválilo zákon čis. 92/51 Zb. o brannej výchove. Zákon normatívne určil (§ 3 a 4), že branná výchova sa uskutočňuje povinne v školách, strediskách pracujúceho dorastu a ako záujmová činnosť tiež v dobrovoľných organizáciách.⁷

Uvedený zákon (§ 5) vytvoril aj novú brannú organizáciu – Zväz pre spoluprácu s armádou, ktorý sa stal vrcholnou celoštátnou brannou organizáciou pre riadenie a vykonávanie brannej výchovy; potvrdil to aj zákon Národného zhromaždenia Československej republiky čis. 87/52 z decembra 1952 o reorganizácii brannej výchovy. Na princípe kolektívneho členstva sa členmi zväzu stali: Dobrovoľný zväz ľudového letectva (bývalý Aeroklub republiky Československej), Dobrovoľný zväz ľudového motorizmu (bývalý Autoklub republiky Československej), Československý zväz rádioamatérov – vysielateľov, Československá kynologická jednota, Ústredný zväz chovateľov poštových holubov, Československý zväz mládeže, Ľudové milície, Československá obec sokolská, Československý zväz hasičstva a Československý červený kríž.⁸ Vo väčšine z nich išlo teda o organizácie, ktoré boli vytvorené už v predvojnovnej Československej republike a formovali sa ako vyhranené záujmové organizácie spolkového typu.

Genéza Zväzu pre spoluprácu s armádou prešla viacerými zmenami, ktoré boli podmienené predovšetkým politickým a ekonomickým vývojom spoločnosti, zahraničnopolitickou orientáciou štátu a neskôr aj jeho členstvom vo Varšavskej zmluve. Tie vo svojom celku výrazne ovplyvňovali tak organizačnú štruktúru, ako aj obsah činnosti zväzu. Analýza týchto skutočností umožňuje rozdeliť vývoj brannej organizácie na tri kvalitatívne a časovo odlišné obdobia.⁹

⁴Vojenské dějiny Československa (1945 – 1955). Praha : Naše vojsko, 1989, zv. 5, s. 350 – 351.

⁵Tamže, s. 503.

⁶Tamže.

⁷Sbírka zákonů republiky Československé, roč. 1951, částka 147., vydána dne 6. prosince 1951. K vzniku Svazarmu a jeho historii. In: Funkcionář Svazarmu, 1988, č. 1, s. 28.

Zákon čis. 92/51 Zb. nahradil dovtedy platný zákon čis. 184/37 Zb. o brannej výchove z 1. júla 1937 (pozn. – J. V.)

⁸Sbírka zákonů republiky Československé, roč. 1952, částka 39., vydána dne 23. prosince 1952.

Politická analýza vývoja Zväzu pre spoluprácu s armádou na Slovensku v rokoch 1968 – 1969. Bratislava: Slovenský ústredný výbor (SÚV) Zväzarmu, 1970, s. 2.

Zákon čis. 87/52 Zb. (§ 1) zrušil ako povinnú brannú výchovu v školách II. a III. stupňa a strediskách pracujúceho dorastu (pozn. – J. V.)

⁹Vývoj organizačnej výstavby slovenskej organizácie Zväzarmu. Bratislava : Slovenský ústredný výbor Zväzarmu, 1984, s. 3 – 10.

Prvé obdobie zahrňuje časový úsek v podstate od vzniku Zväzarmu v roku 1951 do prelohu päťdesiatych a šesťdesiatych rokov. Charakteristickým preň bol prechod od kolektívneho k individuálnemu členstvu, organizačné formovanie brannej organizácie, jej etablovanie v spoločnosti a rozvinutie jednotlivých foriem brannej výchovy. V podmienkach jej vývoja na Slovensku to bolo aj vytvorenie národného orgánu – Slovenského výboru (SV) Zväzarmu. V tomto období je pozoruhodnou skutočnosť, že v ňom, ako jedinom za dobu existencie organizácie, fungovala relatívna rovnováha medzi odbornou brannou výchovou pre potreby armády (príprava povolancov) a záujmovou branno-technickou a branno-športovou činnosťou. Tomu zodpovedal aj stav členskej základne.

* * *

Konkrétne formovanie a náplň činnosti Zväzu pre spoluprácu s armádou v tomto období sa od samého začiatku dostávalo do rozporu s formou jeho vnútorného usporiadania, t. j. s charakterom členstva v organizácii. Princíp kolektívneho členstva a jemu zodpovedajúca štruktúra organizácie sa totiž ukázali nielen ako voľné, ale pre riadenie zväzu aj ťažkopádne. Vytvorený model navyše neumožňoval zodpovedajúco zladit' nastolené celospoločenské požiadavky s individuálnymi a skupinovými záujmami združených organizácií a ich členov. Tieto protirečenia sa stali podnetom na hľadanie riešenia daného stavu. Východisko z neho poskytlo uznesenie vtedajšieho Politického sekretariátu Ústredného výboru Komunistickej strany Československa z 20. septembra 1952 o reorganizácii Zväzarmu na organizáciu so systémom základných organizácií a volených výborov v obciach, okresoch a krajoch. Z toho potom vychádzalo aj rokovanie Ústredného výboru Zväzu pre spoluprácu s armádou dňa 10. októbra 1952, ktoré rozhodlo o vytvorení organizácie s individuálnym členstvom.¹⁰

Na závery uvedených orgánov nadviazalo zlučovacie rokovanie piatich kolektívnych členov Zväzarmu – Dobrovoľného zväzu ľudového motorizmu, Dobrovoľného zväzu ľudového letectva, Československej kynologickej jednoty, Československého zväzu rádioamatérov – vysielateľov a Zväzu chovateľov poštových holubov, ktoré sa uskutočnilo 16. októbra 1952. Realizovaný akt zlúčenia, v krátkom časovom odstupe už druhý, predstavoval vo svojej podstate výber takých organizácií, ktoré prejavovali súhlas s charakterom politických a spoločenských premien v štáte a náplňou svojej činnosti sa primkynali k predpokladanému obsahu brannej výchovy Zväzu pre spoluprácu s armádou. Legislatívne zavŕšenie týchto zmien predstavoval už spomenutý zákon Národného zhromaždenia čis. 87/52 Zb. o reorganizácii brannej výchovy.¹¹

Zmeny v charaktere členstva brannej organizácie podmienili aj vývoj jej organizačnej štruktúry, vrátane riadiacich orgánov. Začiatok ich tvorby predstavovala ustanovujúca schôdza Ústredného výboru Zväzarmu 4. novembra 1951¹² a jeho zlučovací zjazd v októbri 1952. V tomto čase sa vytvárali aj krajské výbory (KV) organizácie – na Slovensku v Nitre, Žiline, Banskej Bystrici, Prešove a napokon v Košiciach.¹³

---

¹⁰Slovenský národný archív (SNA), f. sekretariátu ÚV KSS, b. č./52-10. 10., šk. 45, Správa o reorganizácii Zväzarmu, s. 2.

Náčrt analýzy rozvoja organizácie pre spoluprácu s armádou na Slovensku. Bratislava: Slovenský ústredný výbor Zväzarmu, 1969.

Politická analýza vývoja Zväzu pre spoluprácu s armádou na Slovensku v rokoch 1968 – 1969. Bratislava: SÚV Zväzarmu, 1970, s. 2.

¹¹Tamže.

K vzniku Svazarmu a jeho histórii. In: Funkcionár Svazarmu, 1978, č. 1, s. 30.

¹²K vzniku, ref 11, s. 20.

¹³SNA Bratislava – A ÚML ÚV KSS, f. 04 Sekretariát ÚV KSS, šk. 56 Správa o reorganizácii Zväzarmu.

Vojenské dejiny, ref 4, s. 505 – 506.

Formovanie a vymedzovanie právomoci riadiacich orgánov Zväzarmu podstatne, ale iba dočasne ovplyvnilo nariadenie vlády z 10. novembra 1953, podľa ktorého všetka činnosť zväzu prešla na Úrad vlády ČSR (pozn. – J. V.).

Vývoj štruktúry riadiacich orgánov, ako aj smerovanie činnosti Zväzu pre spoluprácu s armádou v prvom období jeho existencie uzatvoril prvý celoštátny zjazd zväzu v máji 1956. Ten potvrdil prechod na individuálne členstvo v brannej organizácii a zároveň ju orientoval na vytvorenie početne silnej členskej základne a tomu zodpovedajúci počet základných organizácií. Zjazd tiež znova a jednoznačne charakterizoval Zväzarm ako organizáciu, ktorej poslaním je pomáhať pri upevňovaní obranyschopnosti krajiny a bojovej sily armády. V spojitosti s tým potom rozhodol, že prioritu v činnosti zväzu predstavuje plnenie úloh brannej výchovy, osobitne príprava povolancov na výkon vojenskej základnej služby. Uspokojovanie individuálnych a skupinových záujmov členov organizácie považoval zjazd síce za významnú, ale predsa len druhotnú oblasť činnosti zväzu. V danej situácii sa preto stala veľmi aktuálnou pomoc československej armády v plnení odborných úloh brannej organizácie.¹⁴

Veľmi podstatným výsledkom prvého celoštátneho zjazdu Zväzarmu pre dotváranie jeho organizačnej štruktúry na Slovensku bolo rozhodnutie o vytvorení národného orgánu – Slovenského výboru Zväzu pre spoluprácu s armádou.¹⁵ Konkrétne vytvorenie výboru sa potom uskutočnilo na slovenskej konferencii brannej organizácie v dňoch 8. a 9. decembra 1956. Konferencia, svojím spôsobom ustanovujúca, zvolila Slovenský výbor, jeho predsedníctvo a revíziu komisiu. Postupne sa tak v slovenskej časti zväzu vytvorila štruktúra riadiacich orgánov, ktorá zahŕňovala Slovenský výbor, krajské a okresné výbory. Okrem toho bola jej súčasťou aj Škola Slovenského výboru, Škola civilnej obrany a kluby pri krajských výboroch zväzu.¹⁶ Pokiaľ ide o ďalší vývoj organizácie na Slovensku do jej prvého zjazdu, konferencia ako prioritnú úlohu vytýčila skvalitnenie prípravy povolancov pre službu v armáde. Treba však dodať, že zároveň nastolila aj úlohy v rozvoji záujmovej činnosti. Východiskom sa malo stať vytvorenie aeroklubu, autoklubu, rádioklubu a od roku 1957 aj vytvorenie sekcie športovej strelby, radistiky, branného vodáctva, kynológie, branných športových pretekov, šermu bodákom a sekcie chovateľov poštových holubov.¹⁷

Uvedené skutočnosti vo výstavbe slovenskej časti brannej organizácie predstavovali základ pre relatívne samostatnú činnosť. Tento charakter činnosti sa však z viacerých dôvodov nerealizoval. Postupne sa totiž právomocí jej riadiacich orgánov obmedzovali a redukovali viac-menej na prenos úloh ústredia do slovenských podmienok. Spojitosť treba vidieť v úsilí politického a štátneho vedenia vytvárať a upevňovať centralistické riadenie spoločnosti, čo sa premietlo aj do fungovania brannej organizácie.¹⁸ Tento prístup mal často nacionálny podtext a takto ho slovenská verejnosť aj chápala. V rozhodnutiach centrálnych orgánov, vrátane Zväzu pre spoluprácu s ar-

¹⁴Celoštátny sjezd Svazarmu (25. – 27. 5. 1956). In: Pracovník Svazarmu, 1956, č. 10-11.

Resolúcie I. celostátného sjezdu Svazarmu. In: Pracovník Svazarmu, 1956, č. 10-12, s. 49 – 52.

K vzniku Svazarmu a jeho histórii. In: Funkcionár Svazarmu, 1978, č. 3, s. 30.

VÚA Praha – MNO/ sekretariát náměstka ministra 1959, šk. 36-4/11-14, Formy pomoci armády Svazarmu.

Pomoc armády Zväzarmu riešil rozkaz ministra národnej obrany čí. 010/1956 z 28. marca 1956 a v podmienkach slovenskej časti organizácie aj spolupráca Slovenského výboru s Veliteľstvom 2. vojenského okruhu (pozn. – J. V.).

Formy pomoci armády v plnení úloh brannej výchovy zahŕňovali najmä školenie dôstojníkov zväzu vo vojenských školách a kurzoch, metodickú, odbornú a materiálnu pomoc vo výcviku povolancov (pozn. – J. V.).

¹⁵SNA Bratislava – fond 04 (sekretariát ÚV KSS), šk. 162, a. j. 25, Zasadanie sekretariátu 9. decembra 1957 – Správa o činnosti Zväzarmu po slovenskej konferencii a kádrové obsadenie aparátu.

K vzniku Svazarmu a jeho histórii. In: Funkcionár Svazarmu, 1978, č. 3, s. 30.

¹⁶Archív Združenia technických a športových činností (A ZTŠČ) Bratislava, šk. 112-114, Konferencia slovenskej organizácie Zväzarmu.

Do funkcie predsedu SV (SÚV) Zväzarmu boli počas jeho existencie postupne zvolení: plk. (genmjr.) František Novek (1956 – 1963), plk. Juraj Gvoth (1963 – 1973), genmjr. Dr. Egyd Pepich (1973 – 1987), genpor. Ing. Anton Muržic (1987 – 1989), plk. Dr. Ján Kováč (1990 – 1991) (pozn. – J. V.).

¹⁷Uznesenie slovenskej konferencie Zväzarmu (8. – 9. decembra 1956). In: Pracovník Svazarmu, 1956, č. 23-24, s. 19 – 22.

A ZTŠČ Bratislava, šk. 44, Zasadanie Predsedníctva SV Zväzarmu – 22. februára 1957.

VÚA Praha – MNO/VL – PVOS 1958, šk. 476-15/20/17, Letiská Svazarmu na Slovensku.

V druhej polovici päťdesiatych rokov existovalo na Slovensku šesť krajských aeroklubov Zväzarmu (Bratislava, Nitra, Banská Bystrica, Žilina, Prešov, Košice), v ktorých bolo dvadsaťtri letísk (pozn. – J. V.).

¹⁸Náčrt analýzy rozvoja organizácie Zväzu pre spoluprácu s armádou na Slovensku II. Niektoré hlavné problémy organizácie na Slovensku. Bratislava : SÚV Zväzarmu, 1969; A ZTŠČ Bratislava, šk. 145.

mádou, nebolo totiž v zodpovedajúcom rozsahu prihliadané na národné osobitosti vývoja Slovenska v minulosti a stav, v akom sa ocitlo po druhej svetovej vojne.

Procesu konštituovania Zväzu pre spoluprácu s armádou zodpovedal aj vývoj členskej základne. Od vytvorenia zväzu do novembra 1952, t. j. do vytvorenia organizácie s individuálnym členstvom, celoštátne pracovalo 8 540 branných krúžkov, ktoré združovali asi 150-tisíc členov (z toho 90-tisíc povolancov). Na Slovensku to bolo 3 350 krúžkov, v ktorých bolo viac ako 59-tisíc členov. Po prechode brannej organizácie na individuálne členstvo klesol počet jej členov na 50-tisíc, postupne však rástol. Na Slovensku v čase slovenskej konferencie v decembri 1956 existovalo už viac ako 4 000 základných organizácií s asi 200-tisíc členmi. Do konca päťdesiatych rokov sa ich počet zväčšil na viac ako 5 000 základných organizácií, v ktorých bolo okolo 290-tisíc členov.¹⁹

Spolu so zmenou charakteru a vývojom Zväzarmu sa síce postupne, ale veľmi podstatne menil aj charakter cieľov a úloh organizácie v oblasti brannej výchovy. Tie vychádzali jednak z danej etapy vývoja československej spoločnosti vôbec, jej medzinárodných väzieb, vývoja vojenstva, ale čoraz výraznejšie reagovali i na požiadavky ministerstva národnej obrany, respektíve ministerstva vnútra. V ich charaktere sa prejavoval vplyv vedecko-technického pokroku na oblasť technizácie, mechanizácie a motorizácie armády. To, samozrejme, v konečnom dôsledku ovplyvňovalo aj vzájomný pomer medzi spoločensky požadovanou a záujmovou zložkou brannej výchovy. Postupne sa tak vytvorila hierarchia a škála činnosti organizácie v brannej výchove, ktorá zahŕňovala: prípravu povolancov rôznych vojenských odborností na výkon vojenskej základnej služby a zdokonaľovanie prípravy vojakov v zálohe, plnenie úloh v rámci civilnej obrany (CO) obyvateľstva a do novembra 1953 i v predvojenskej výchove na školách II. a III. stupňa, ako aj pomerne rôznorodú záujmovú brannú činnosť. Jej súčasťou sa stala športová strelba, motorové a bezmotorové lietanie, parašutizmus, motorizmus v jeho rôznych formách, letecké a iné druhy modelárstva, rádioamatérstvo, potápačstvo, kynológia a výcvik poštových holubov; do tejto sféry patrili aj branno-športové preteky (Dukelský pretek brannej zdatnosti – DPBZ, Sokolovský pretek brannej zdatnosti – SPBZ). Samozrejmosťou bola účasť členov zväzu na celoštátnych spartakiádach.²⁰

¹⁹SNA Bratislava – A ÚML ÚV KSS, f. 04 (sekretariát ÚV KSS), šk. 45, a. j. 44, Reorganizácia Zväzarmu – zasadanie Sekretariátu ÚV KSS 10. októbra 1955.

Vojenské dejiny, ref 4, s. 504 – 505.

I. celostátni sjezd Svazarmu (25. – 27. května 1956). In: Pracovník Svazarmu, 1956, č. 10-11, s. 5.

Slovenská konferencie Svazarmu (8. – 9. prosince 1956). In: Pracovník Svazarmu, 1956, č. 23-24, s. 4 – 17.

SNA Bratislava – A ÚML ÚV KSS, fond 04 (sekretariát ÚV KSS), šk. 162, a. j. -25, Zasadanie Sekretariátu ÚV KSS 9. decembra 1957 – Správa o činnosti Zväzarmu po slovenskej konferencii a kádrové obsadenie aparátu.

A ZTŠC Bratislava, šk. 145, Vývoj organizačnej výstavby slovenskej organizácie Zväzarmu. Bratislava : SÚV Zväzarmu, 1984, s. 25 a 28.

Uvedené údaje o počte členov, základných organizácií a branných krúžkov sú údajmi vykazovanými, ktoré nie vždy zodpovedali realite. Platí to pre celú dobu existencie brannej organizácie (pozn. – J. V.).

²⁰VÚA Praha – MNO / náměstek ministra 1960, šk. 33, Úlohy a poslání Svazarmu.

VÚA Praha – MNO / SBP 1951, šk. 17, 38-1/21-2, Zavedení branné výchovy na školách II. a III. stupně.

VÚA Praha – MNO / MSK 1958, šk. 557, č. j. 010148, Oblasti zájmové činnosti Svazarmu.

VÚA Praha – MNO / A MNO 1960, šk. 33, Zájmová branno-sportovní činnost.

Organizační poriadok Zväzarmu (schválený na I. celoštátnom zjazde zväzu 27. mája 1956. In: Pracovník Svazarmu, 1956, č. 10-11.

Za rozvoj brannej výchovy. Praha : Federální výbor (FV) Svazu pro spolupráci s armádou, 1972, s. 4.

Encyklopédia Slovenska. Bratislava : Veda, 1981, zv. 1, s. 601 – 602.

Encyklopédia Slovenska. Bratislava : Veda, 1981, zv. 5, s. 543.

Branná výchova na školách II. a III. stupňa prešla podľa nariadenia vlády z 10. novembra 1953 do pôsobnosti ministerstva školstva a kultúry (pozn. – J. V.).

SZPB bol zimným branným pretekom na počesť boja I. čs. pešieho práporu v marci 1943 pri Sokolove (bývalý Sovietsky zväz). Z podnetu jednotnej telovýchovnej organizácie Sokol bol organizovaný od roku 1948; od roku 1951 sa jeho usporiadateľom stal Zväzarm (pozn. – J. V.).

DPBZ bol organizovaný na počesť bojov I. čs. armádneho zboru v priestore Duklianskeho priesmyku vo Východných Karpatoch (leto, jeseň 1944). Do roku 1951 preteky organizovala Jednotná telovýchovná organizácia Sokol, od roku 1951 Zväzarm (pozn. – J. V.).

Charakteristickým pre plnenie úloh zväzu v príprave povolancov sa od roku 1953 stal postupný prechod od ich dobrovoľnej účasti na výcviku k povinnej príprave v strediskách brannej výchovy Zväzarmu. Zároveň prechod od ich všeobecnej prípravy k špecializovanej, ktorá sa zameriavala na vojenské odbornosti technického charakteru. Tým percentuálne klesal počet povolancov, ktorí absolvovali základnú prípravu, a naopak, rástol počet tých, ktorí prešli špecializovanou – technickou prípravou. Od výcvikového roku 1957/1958 bol tento trend umocnený začatím výcviku vodičov tanku a pilotov motorového lietania.²¹ Percento prípravy povolancov technických odborností rástlo potom až do konca existencie Zväzu pre spoluprácu s armádou. Zásadný zlom nastal v roku 1964, keď až 63 % povolancov absolvovalo technickú prípravu.

Plnenie úloh Zväzu pre spoluprácu s armádou v oblasti prípravy obyvateľstva k civilnej obrane začalo v prvej polovici päťdesiatych rokov (1952 – 1953) organizovaním školenia (4 – 6 h ročne) v skupinách, krúžkoch a kluboch brannej organizácie. Kvalitatívne zmeny v tejto oblasti nastali v roku 1954, keď Štáb civilnej obrany začal vytvárať skupiny svojpomoci na sídliskách miest a vo väčších obciach. Ešte podstatnejšia zmena v príprave obyvateľstva na civilnú obranu sa začala uskutočňovať od roku 1960. Jej štruktúra už totiž zahrňovala nielen teoretické, ale aj praktické otázky z oblasti jadrových zbraní, bojových otravných látok, bojových biologických prostriedkov a z ochrany proti nim.²² Táto etapa trvala v podstate do roku 1965.

Závislosť charakteru a obsahu činnosti Zväzu pre spoluprácu s armádou od politického a spoločenského vývoja v Československu po februári 1948 sa potvrdila a prehĺbila aj v **druhom období** jeho existencie, t. j. v rokoch 1960/1961 – 1970. Zväzarm sa v týchto rokoch úplne etabloval v politickom systéme spoločnosti a pokračoval v plnení úloh, ktoré mu v oblasti brannej výchovy, ale nielen v nej, delegovali politické a štátne orgány. V štruktúre úloh zväzu v rámci brannej výchovy narástli v tomto období najmä tie, ktoré súviseli so špecificky orientovanou prípravou povolancov, t. j. podľa ich predurčených vojenských odborností. Úmerne tomu sa zmenšoval rozsah záujmovej zložky brannej výchovy, čomu zodpovedal aj klesajúci záujem o členstvo a prácu vo Zväzarme. V slovenskej časti organizácie sa v rámci tohto obdobia klesol počet jej členov o viac ako 150-tisíc. Rástol aj formalizmus vo vnútornom živote organizácie, ktorý vychádzal z nedostatkov v systéme a kvalite jej riadenia. Tie potom spoluvytvárali základ problémového vývoja zväzu, ktorý vyvrcholil, podobne ako v celej spoločnosti, koncom šesťdesiatych rokov; s ním súvisí aj snaha o jeho riešenie v rámci reformného procesu. V jeho rámci, a pod bezprostredným vplyvom ústavného zákona o československej federácii, bola vytvorená republiková organizácia Zväzarmu na Slovensku (podobne v Česku) a jej riadiaci orgán – Slovenský ústredný výbor (SÚV). Vývoj a charakter činnosti organizácie v tomto období, ale nielen v ňom, veľmi negatívne ovplyvnil vpád vojsk Varšavskej zmluvy do Československa v auguste 1968.

* * *

Druhé obdobie existencie Zväzu pre spoluprácu s armádou sa v porovnaní s predchádzajúcim vyznačovalo rastom rozporov v jednotlivých oblastiach jeho činnosti. Tie mali ako celok spoločný základ – vyplynuli z charakteru obsahu a rozsahu jednotlivých zložiek brannej výchovy, predovšetkým jej odbornej zložky. Tá sa svojou podstatou stala dominujúcou aj vo vzťa-

²¹SNA Bratislava – 548/57-9. 12., šk. 162, Správa o činnosti Zväzarmu po slovenskej konferencii v decembri 1956. VÚA Praha – MNO / SDSU 1957, šk. 373, 6/9-10, Nábor pilotů pro výcvik ve Svazarmu.

A ZTŠČ Bratislava, šk. 23, Dvacet let Svazarmu (fakta a cifry). Tiskové a propagační služby ÚV Svazarmu ČSR 1972, s. 19.

A ZTŠČ Bratislava, šk. 44, Predsedníctvo Slovenského výboru Zväzarmu – zasadanie 22. januára 1957.

²²Za rozvoj branné, ref 20, s. 39.

hu k vnútornému životu brannej organizácie. Jednoznačne to potvrdzuje aj frekvencia jej zaraďovania na rokovania straníckych, štátnych i zväzových orgánov.

Základ pre smerovanie vojensko-odbornej zložky brannej výchovy v druhom období existencie zväzu predstavovalo rozhodnutie Ústredného výboru Zväzu pre spoluprácu s armádou zo septembra 1959. Ako prvoradá úlohu brannej výchovy, a to aj pre druhé obdobie, určilo totiž plnenie smerných čísel velenia československej armády v príprave povolancov na vymedzené vojenské odbornosti. S týmito závermi sa stotožnilo aj rokovanie Slovenského výboru zväzu koncom septembra 1959, rokovanie II. zjazdu Zväzarmu v Prahe roku 1961, ako aj II. slovenskej konferencie v apríli tohto roku. Právny základ pre postupne realizovaný rozsah a charakter brannej výchovy predstavoval Zákon o obrane Československej socialistickej republiky č. 40/1961 a jeho internú zväzovú normu zasa Základná smernica Ústredného výboru Zväzu pre spoluprácu s armádou pre prípravu povolancov z roku 1960, či jej novelizovaná podoba z roku 1963. Neoddeliteľnou súčasťou odbornej brannej výchovy zväzu bola aj v tomto období príprava obyvateľstva na civilnú obranu. Tá mala od druhej polovice šesťdesiatych rokov charakter celonárodnej prípravy a až do konca osemdesiatych rokov sa uskutočňovala pod názvom Príprava obyvateľstva na obranu vlasti. Realizáciu úloh vojensko-odbornej brannej výchovy v slovenskej časti brannej organizácie zabezpečovali jej výcvikové útvary, autoškoly a aerokluby.²³

Z toho vyplýva, že záujmová zložka brannej výchovy, v ktorej sa realizovali či mali realizovať individuálne a skupinové záujmy členov brannej organizácie, sa stala opäť druhoradou. Do súhrnu záujmových činností v rámci zväzu patrili v druhom období jeho existencie najmä strelectvo a športová strelba, motorizmus a motoristický šport, športové lietanie a športový parašutizmus, rádioamatérstvo, potápačstvo, modelárstvo, kynológia... V týchto odvetviach záujmovej činnosti bolo i viacero reprezentantov Československa, z ktorých mnohí dosahovali športové výsledky európskej či svetovej úrovne, vytvorili rad európskych a svetových rekordov a stali sa majstrami sveta (119) či Európy (162) a dokonca olympijskými víťazmi (3) v príslušných branno-technických a branno-športových disciplínach. Špecifickou záujmovou činnosťou Zväzu pre spoluprácu s armádou sa od roku 1966 stala činnosť klubov dôstojníkov a praporčíkov v zálohe.²⁴

Staronová orientácia činnosti Zväzarmu v oblasti brannej výchovy sa zdá logická. Zväz bol brannou organizáciou, ktorá sa podľa zákona, čo ju vytvoril, stala nielen nositeľkou brannej výchovy, ale aj jej realizátorkou. Týkalo sa to tak prípravy povolancov, mimovojskovej prípravy dôstojníkov a praporčíkov v zálohe, ako aj prípravy obyvateľstva na civilnú obranu. Prijímané opatrenia na úrovni straníckych, štátnych a zväzových orgánov však tieto úlohy naďalej preferovali na úkor záujmovej činnosti organizácie, čo sa spolu s ďalšími negatívnymi javmi v živote zväzu stalo živnou pôdou prehlbovania nespokojnosti a kritiky zo strany členstva. Stabilitu organizácie a jej ďalší vývoj ovplyvňovali aj chyby vedenia zväzu na celoštátnej (federálnej) i republikovej úrovni. Z jeho strany to bolo najmä podcenenie vedeckého skúmania príčin negatívnych javov, absencia uceleného systému práce s mládežou, ale aj odborná stagnácia časti funkcionárov, trénerov, cvičiteľov... Výraznou mierou sa na tomto stave podieľal aj subjektív-

²³A ZTŠČ Bratislava, šk. 18, Pléna Slovenského výboru Zväzarmu, s. 5.

Náčrt analýzy rozvoja organizácie Zväzu pre spoluprácu s armádou na Slovensku. Bratislava, SÚV Zväzarmu 1969. A ZTŠČ Bratislava, šk. 19, Slovenská konferencia Zväzarmu 14. – 15. apríla 1961, s. 4 – 5.

A ZTŠČ Bratislava, šk. 34, Predsedníctvo ÚV Svazarmu Praha – 28. srpna 1963.

SNA Bratislava – b. č. inf a/144/63-24. 5. 1963, šk. 1105, Informačná správa o činnosti organizácie Zväzarmu s ohľadom na materiálne-technické vybavenie a hospodárenie, s. 9 – 10.

VÚA Praha – MNO / N MNO 1960, šk. 33, Přehled činnosti Svazarmu.

Nová koncepce školení obyvateľstva. In: Svazarmovec, 1965, č. 3, s. 14.

²⁴Tamže.

Funkcionář Svazarmu, 1986, č. 5, s. 9.

Funkcionář Svazarmu, 1979, č. 5, s. 30.

vizmus funkcionárov v riešení problémov i ťažkopádnosť a nedôslednosť v realizovaní prijatých opatrení. Tieto negatívne javy vo vývoji Zväzu pre spoluprácu s armádou sa v konečnom dôsledku prejavili vo všeobecnom a podstatnom poklese počtu členov organizácie.²⁵

Objektívne je treba konštatovať, že od začiatku šesťdesiatych rokov existovali, a to aj na slovenskej úrovni, určité pokusy o riešenie základného problému v činnosti Zväzarmu, t. j. nepomeru medzi direktívne určenou a záujmovou zložkou brannej výchovy. Tomu zodpovedalo rokovanie slovenskej konferencie zväzu v apríli 1961, ktorá rozhodla o rozšírení a väčšej prístupnosti streleckého športu, leteckého športu a rádioklubov brannej organizácie. V podobnom duchu sa toto úsilie prezentovalo aj na rokovaní ÚV Zväzarmu v roku 1963 v Prahe. Jeho uznesenie totiž deklarovalo rozšírenie právomoci športových sekcií zväzu v príslušnej športovej odbornosti, medzi nimi i právo navrhovať a schvaľovať nominácie zväzarmovských športovcov do reprezentačných družstiev.²⁶ Prijaté opatrenia však neriešili a na úrovni Zväzu pre spoluprácu s armádou v danom období azda ani nemohli riešiť základné príčiny tohto stavu; tie totiž vyplývali predovšetkým z charakteru direktívne určenej činnosti brannej organizácie. Je paradoxné, ale iba zdanlivo, že komplexnejším riešením nahromadených problémov vo vnútornom živote, v obsahu a rozsahu plnených úloh, ako aj v ďalšom smerovaní Zväzu pre spoluprácu s armádou sa zaoberalo vedenie KSČ. Jeho prvý pokus predstavovalo rokovanie o niektorých zmenách v náplni činnosti spoločenských organizácií, ktoré sa uskutočnilo v januári 1965. Vo vzťahu k Zväzarmu riešilo dva jeho najzávažnejšie problémy – vývoj členskej základne a ďalšie zameranie činnosti organizácie. Tomu zodpovedal aj prijatý záver o dobrovoľnosti členstva vo zväze a dobrovoľnej účasti členov na niektorej forme brannej výchovy. Vnútorný život brannej organizácie bol potom do značnej miery determinovaný rozhodnutím o postupnom presune činnosti zväzu do miesta bydliska členov, zrušení krajských výborov, a teda aj o jeho prechode na dvojstupňové riadenie.²⁷

Závery z uvedeného stranického rokovania sa stali východiskom pre zasadanie vedenia Zväzu pre spoluprácu s armádou na federálnej i republikovej úrovni, ktoré sa uskutočnili vo februári a októbri 1965. Dôležitým z tohto hľadiska je najmä zasadanie Ústredného výboru Zväzarmu v októbri, na ktorom boli schválené „Zásady organizačnej výstavby, foriem riadenia a hospodárskeho zabezpečenia Zväzarmu“ a jeho prechod na dvojstupňové riadenie. S rovnakým obsahom a podobnými závermi sa v polovici októbra 1965 uskutočnilo aj rokovanie Slovenského výboru zväzu. Obe rokovania zhodne vytýčili dlhodobú perspektívu na výstavbu veľkých základných organizácií, ktoré sa mali stať hlavným článkom v plnení úloh Zväzarmu v jednotlivých oblastiach jeho činnosti.²⁸

Druhá polovica šesťdesiatych rokov sa v čs. spoločnosti vyznačovala narastaním rozporov v politickej, spoločenskej a ekonomickej oblasti, ktorých dôsledky sa dotýkali aj života Zväzu pre spoluprácu s armádou. Východisko z nich sa v rámci zväzu pokúšal nájsť už jeho III. zjazd v marci 1966. Analyzoval nedostatky v riadiacej práci a obsahu činnosti zväzu a v podstate našiel aj spôsob ich riešenia. V činnosti dotknutých oblastí sa však prijaté opatrenia buď vôbec nerealizovali alebo iba čiastočne.²⁹ Opakujúce sa nedôsledné riešenia problémov vo vý-

²⁵Tamže.

Vývoj organizačnej výstavby slovenskej organizácie Zväzarmu. Bratislava 1989.

Na Slovensku klesol počet členov republikovej organizácie Zväzarmu o viac ako 150 tisíc (pozn. – J. V.).

²⁶A ZTŠČ Bratislava, šk. 19, Slovenská konferencia Zväzu pre spoluprácu s armádou 14. a 15. apríla 1961, s. 5 – 6. Usnesení pro práci sportovních sekcí. In: Pracovník Svazarmu, 1963, č. 3, s. 58 – 64.

²⁷A ZTŠČ Bratislava, šk. 21, Pléna Slovenského výboru Zväzarmu – 11. plénium vo februári 1965, s. 7 – 10.

²⁸Tamže.

10. plenární zasedání ÚV Svazarmu 12. února 1965 v Praze.

A ZTŠČ Bratislava, šk. 21, Pléna Slovenského výboru Zväzarmu – 11. plénium 13. februára 1965, s. 6.

Plenární zasedání ÚV Svazarmu 1. října 1965. In: Svazarmovec, 1965, č. 21, s. 2 – 15.

A ZTŠČ Bratislava, šk. 21, Pléna Slovenského výboru Zväzarmu – 12. plénium 15. októbra 1965, s. 2 – 3, 7 – 10.

²⁹Náčrt analýzy rozvoja organizácie Zväzu pre spoluprácu s armádou na Slovensku. Bratislava, SÚV Zväzarmu 1969.

voji a činnosti Zväzu pre spoluprácu s armádou vyústilo koncom šesťdesiatych rokov, podobne ako v celej spoločnosti, do krízovej situácie. Po analýze dostupných prameňov možno vysloviť názor, že jej príčinou boli v brannej organizácii najmä:³⁰

- vonkajšie vplyvy, osobitne dlhodobé direktívne zásahy stranického a štátneho vedenia na úrovni centra, ale aj nižšie, do štruktúry, náplne činnosti a vôbec fungovania organizácie, čo podstatne obmedzilo úroveň jej suverenity,
- nedostatky vo vnútornom živote zväzu, osobitne pokusy centralizovať riadenie, nepomer medzi úlohami brannej výchovy celospoločenského charakteru a záujmovou činnosťou členov organizácie, často i nezodpovedajúce rozbery príčin existujúcich problémov, subjektivismus aparátu v rozhodovaní, chronicky sa opakujúca nedôslednosť v plnení často dobrých opatrení a napokon aj honba za kvantitatívnymi ukazovateľmi výsledkov práce brannej organizácie,
- tie stránky vnútrozväzových vzťahov a organizačnej štruktúry, ktoré vytvárali podmienky pre deformácie v postavení slovenského orgánu a viedli k nedostatkom v rozvoji slovenskej časti organizácie; tomu zodpovedali aj nerovné podmienky vo finančnom a materiálnom zabezpečení jej činnosti.

Riešenie príčin a podstaty problémov, ktoré boli vlastné brannej organizácii, podmienil a ovplyvnil charakter celospoločenského reformného procesu od začiatku roka 1968. Ten sa vyznačoval tendenciami k radikalizmu, zásadnému a rýchlemu riešeniu existujúcich problémov a ich príčin. Za týmto trendom a postojmi členstva sa však v rámci zväzu oneskorovala reagencia a konkrétna činnosť jeho vedenia na celoštátnej i slovenskej úrovni. Môžeme odôvodnene predpokladať, že tá mohla vyplynúť buď z počiatočnej váhavosti, alebo aj nedôvery k nastúpenému kurzu politiky nového vedenia vládnucej strany a štátu. Svoje miesto, najmä v platenom aparáte, mala však isto aj jeho dlhoročná spätosť s predchádzajúcim a v podstate sa nemeniacim straníckym a štátnym vedením, a to tak na úrovni centra, ako aj krajov a okresov.

Postoje slovenskej časti Zväzu pre spoluprácu s armádou k rozbiehajúcemu sa reformnému procesu boli prezentované akoby na pokračovanie. Ako prvé, a po prvý raz, reagovalo Predsedníctvo Slovenského výboru na svojom rokovaní 20. marca 1968, na ktorom sa stotožnilo s celospoločenským pohybom a postavilo sa aj proti tendenciám, ktoré smerovali k rozbitiu zväzu a návratu k bývalým záujmovým organizáciám (spolkom). Vyslovilo sa tiež za rozhodné odstraňovanie subjektivismu v práci riadiacich orgánov a ich aparátu a citlivé riešenie stavu v oblasti záujmovej činnosti, osobitne v streleckom športe, motorizme, radistike, potápačstve a autoškolách. Súčasne nastolilo aj otázku vytvárania slovenských suverénnych ústredných, okresných a miestnych klubov na úseku motorizmu, radistiky, letectva, modelárstva, potápačstva a ďalších.³¹ Nasledujúce rokovanie predsedníctva Slovenského výboru, dňa 22. mar-

³⁰Tamže.

A ZTŠČ Bratislava, šk. 22, Pléna Slovenského výboru Zväzarmu – 6. plénum 5. – 6. apríla 1968, s. 8 – 9.

Z celkovej finančnej sumy, ktorá bola určená pre základné organizácie, pripadlo na ich slovenskú časť 21,8 % v roku 1964, 19 % v roku 1965, 21,1 % v roku 1966 a 24,5 % v roku 1967 (pozn. – J. V.).

V rokoch 1962 – 1968 bolo do autoškôl Zväzarmu v Česku dodaných 905 osobných vozidiel, zatiaľ čo na Slovensku 224; súťažných motocyklov dostali v rokoch 1963 – 1967 české kraje 76 kusov, zatiaľ čo Slovensko len 10 ks atď. (pozn. – J. V.).

³¹A ZTŠČ Bratislava, šk. 47, Zasadanie Predsedníctva Slovenského výboru – 20. marca 1968, s. 1 – 4.

Za rozvoj brannej výchovy. Praha, FÚV Svazu pro spolupráci s armádou 1972, s. 57.

A ZTŠČ Bratislava, šk. 147, Automotoklub Slovenskej socialistickej republiky.

21. júna 1968 bol vytvorený Slovenský národný automotoklub (SNAMK) – J. V.

Od začiatku roka 1968 začala svoju činnosť cestovná kancelária Automotoklubu ČSSR – Autoturist a od 1. januára 1969 aj cestovná kancelária Slovenského národného automotoklubu – Autoturist (pozn. – J. V.)

ca 1968, schválilo potom rezolúciu, v ktorej vyjadrilo podporu dôslednej realizácii úloh v rámci prebiehajúceho demokratizačného procesu.³²

Výsledky rokovania Predsedníctva Slovenského výboru Zväzarmu v marci 1968 urýchlili pohyb vnútri slovenskej časti organizácie. Potvrdilo to už jeho plenárne rokovanie 5. – 6. apríla 1968, ktoré sa zaoberalo analýzou príčin deformácií, vývojom demokratizačného procesu a z neho vyplývajúcimi úlohami pre brannú organizáciu. Podporilo tiež myšlienku federatívneho usporiadania štátu i Zväzu pre spoluprácu s armádou. Toto úsilie vedenia podporilo 74 % zo všetkých vyhlásení členskej základne a prvkov organizačnej štruktúry slovenskej časti Zväzu pre spoluprácu s armádou.³³ Idea federatívneho usporiadania štátu a brannej organizácie rezonovala znova na rokovaní Predsedníctva Slovenského výboru Zväzarmu 23. mája 1968³⁴ a potom aj na rokovaní Predsedníctva Ústredného výboru zväzu 7. júna 1968 v Prahe.³⁵

Vytvorenie Zväzu pre spoluprácu s armádou na federatívnom základe kulminovalo na rokovaní jeho predsedníctva 20. júna 1968 v Prahe, ktoré rozhodlo o tom, že:³⁶

- Slovenský výbor sa transformuje na Slovenský ústredný výbor Zväzu pre spoluprácu s armádou, ktorý je samostatným a zvrchovaným orgánom slovenskej časti organizácie,
- SÚV Zväzu pre spoluprácu s armádou riadi všetku činnosť brannej organizácie na Slovensku; ÚV Zväzarmu v Prahe realizuje opatrenia celoštátneho charakteru na Slovensku po vzájomnej dohode so SÚV zväzu,
- Všetky ústredné sekcie a odborné zväzy rešpektujú samostatnosť slovenských sekcií a odborných zväzov.

Ďalšie otázky, ktoré súviseli s formovaním slovenskej republikovej organizácie Zväzarmu boli už riešené na úrovni jej novovytvoreného ústredného orgánu. Napríklad na jeho plenárnom rokovaní v júli 1968 sa prijali opatrenia na zvýšenie právomoci existujúcich zväzov (sekcii) a boli potvrdené také nové prvky organizačnej štruktúry, ako Slovenský národný automotoklub, Zväz civilnej obrany a Slovenské automotoškoly Zväzu pre spoluprácu s armádou.³⁷ V situácii, keď realizácia úloh demokratizačného procesu v Československu gradovala, obsadili vojská Varšavskej zmluvy Československo. Tento akt predstavoval nielen porušenie noriem medzinárodného práva a suverenity štátu, ale aj začiatok násilného skončenia prebiehajúcej demokratizácie československej spoločnosti, a naopak, začiatok obdobia „normalizácie“, osobitne od rokovania vedenia KSC v apríli 1969. Aj v tejto situácii sa však stále dosť očakávalo od zjazdov Zväzarmu na slovenskej a celoštátnej úrovni.

I. slovenský zjazd zväzu v dňoch 10. – 11. mája 1969 sa napriek situácii po auguste 1968 snažil aj ďalej riešiť aktuálne otázky života brannej organizácie na Slovensku. Napríklad do jej stanov zaradil ustanovenie: „Zväz pre spoluprácu s armádou na Slovensku je samostatná a zvrchovaná dobrovoľná branno-technická a branno-športová spoločenská organizácia, ktorá riadi a realizuje brannú, branno-technickú a branno-športovú činnosť zväzu na Slovensku.“ Rokovanie zjazdu prijalo tiež „Prevolanie I. slovenského zjazdu Zväzarmu k slovenskej verejnosti“, v ktorom je vyjadrené odhodlanie vytvoriť zo zväzu prítlačivejšiu brannú organizáciu a zmeniť deformovaný pomer v obsahu a rozsahu vojensko-odborných činností

³²A ZTŠČ Bratislava, šk. 47, Zasadanie Predsedníctva Slovenského výboru Zväzarmu 22. marca 1968.

³³A ZTŠČ Bratislava, šk. 22, Pléna Slovenského výboru Zväzarmu – plénum 5. – 6. apríla 1968, s. 2 – 11.

A ZTŠČ Bratislava, šk. 47, Zasadanie Predsedníctva SV Zväzarmu 2. júla 1968.

³⁴A ZTŠČ Bratislava, šk. 45, Predsedníctvo Slovenského výboru Zväzarmu – 23. mája 1968.

³⁵A ZTŠČ Bratislava, šk. 38, Zasadanie Predsedníctva ÚV Zväzarmu v Prahe – 7. júna 1968.

Na rokovaní predsedníctva ÚV Zväzarmu 7. júna 1968 sa venovala pozornosť aj možnému vytvoreniu Československej federácie branných a technických športov (pozn. – J. V.).

³⁶A ZTŠČ Bratislava, šk. 38, Zasadanie Predsedníctva ÚV Zväzarmu v Prahe – 20. júna 1968.

³⁷A ZTŠČ Bratislava, šk. 22, Pléna Slovenského výboru – Slovenského ústredného výboru Zväzarmu – 3. júla 1968

a záujmovej činnosti ako celku.³⁸ Zjazd teda potvrdil výsledky, ktoré boli dosiahnuté v predchádzajúcom roku.

V podobnom duchu, predsa však rozporne, prebiehalo aj rokovanie IV. mimoriadneho zjazdu Zväzu pre spoluprácu s armádou v dňoch 13. – 14. júna 1969 v Prahe. Rokovanie vo svojom uznesení totiž na jednej strane zakotvilo princíp federatívneho usporiadania zväzu, ale vo vymedzení obsahu činnosti organizácie znova ako prvoradé uvádza tie úlohy, ktoré vyplývali z potrieb obrany štátu. Uspokojovanie individuálnych a skupinových záujmov členov sa stalo v poradí druhou zložkou brannej výchovy. To aj napriek tomu, že sa rozšíril počet klubov a zväzov odborností, ktoré ju riadili a zabezpečovali.³⁹ Do popredia úloh sa teda v rámci celého zväzu znova dostala tá činnosť, ktorá svojím obsahom a rozsahom spoluvytvárala zdroj napätia v jeho predchádzajúcom vývoji.

Slovenská republiková organizácia Zväzu pre spoluprácu s armádou mala v druhom období svojej existencie zodpovedajúcu organizačnú štruktúru a bázu na plnenie oboch hlavných zložiek brannej výchovy. Tvorili ju ústredný výbor (predsedníctvo, plénum, revízná komisia), okresné výbory a základné organizácie. Jej súčasťou boli aj výcvikové strediská zväzu, Aeroklub SSR, Automotoklub SSR, Autoškoly Zväzarmu, Autoturist, Sekcia brannej výchovy, Sekcia civilnej obrany, Zväz branných športov, Slovenský strelecký zväz, Zväz rádioamatérov Slovenska, Zväz modelárov, Zväz potápačov Slovenska, Zálesák – Slovenský zväz pre pobyt v prírode, Hi-Fi klub a Klub dôstojníkov a príporčíkov zálohe.⁴⁰

Vývoj a činnosť Zväzu pre spoluprácu s armádou v **tretom období** jeho existencie, t. j. v rokoch 1969/1970 – 1990, podstatne limitovala politická klíma v československej spoločnosti po rokovaní vedenia KSC v apríli 1969. V činnosti brannej organizácie mala napríklad podobu smernice Predsedníctva Slovenského ústredného výboru Zväzarmu z júla 1970 pre kádrové preverovanie aktívnych letcov a parašutistov, ako aj podobu spracovávania politických analýz činnosti zväzu v rokoch 1968 – 1969⁴¹ a „kádrovania“ jeho funkcionárov. Na začiatku tohto obdobia sa tiež zásahmi mimo brannej organizácie definitívne zastavil proces jej demokratizácie. K základným výsledkom výstavby zväzu v tomto období patrilo prevzatie a potvrdenie federatívneho usporiadania štruktúry a riadiacich orgánov Zväzarmu, vrátane vytvorenia republikových organizácií a ich ústredných výborov. Pod tlakom vývoja v predchádzajúcich rokoch a nevyhnutnosti riešiť stále aktuálny problém, sa do popredia pozornosti orgánov brannej organizácie znova dostávala problematika mládeže, a to osobitne v oblasti jej záujmovej činnosti. Pre osemdesiate roky bolo potom pre zväzové, stranické a štátne orgány charakteristické úsilie nájsť východiská zo stále prežívajúcich problémov v riadení a obsahu činnosti vôbec, pravda, bez zodpovedajúceho efektu. To všetko v konečnom dôsledku viedlo nielen k prehlbovaniu vnútornej krízy brannej organizácie, ale v spojitosti s celospoločenskými zmenami koncom osemdesiatych a na začiatku deväťdesiatych rokov aj k jej zániku.

Život Zväzu pre spoluprácu s armádou v záverečnom období jej existencie opäť podstatnou mierou ovplyvňovali závery celoštátneho i republikového vedenia vládnucej strany; z ich záverov vychádzal totiž aj obsah rokovaní orgánov zväzu. Zásadný význam z tohto hľadiska malo napríklad rokovanie Predsedníctva ÚV KSC v marci 1971 a na ňom schválený „Jednotný systém brannej výchovy obyvateľstva“ (JSBVO).⁴² Systém nadobudol legislatívnu podobu prijatím zákona č. 73/1973 Zb. o brannej výchove z 27. júna 1973. Vo vzťahu k brannej organizácii je podstatná skutočnosť, že jej tento zákon určil zodpovednosť za prípravu povolancov podľa požiadaviek federálneho ministerstva národnej obrany, ako aj povinnosť podieľať sa na

³⁸A ZTŠČ Bratislava, šk. 2-I, slovenský zjazd Zväzarmu 10. – 11. júna 1969.

³⁹A ZTŠČ Bratislava, šk. 1-IV, mimoriadny zjazd Zväzarmu ČSSR 13. – 14. júna 1969 v Prahe.

⁴⁰A ZTŠČ Bratislava, šk. 48, Prehľad plnenia celoslovenského rozpočtu za rok 1969.

⁴¹A ZTŠČ Bratislava, šk. 48, Zasadanie Predsedníctva Slovenského ústredného výboru Zväzarmu – 17. júla 1970.

⁴²K vzniku a histórii Svazarmu. In: Funkcionár Svazarmu, 1981, č. 1, s. 30.

mimovojskovej príprave vojakov v zálohe.⁴³ V podstate tak živil základ trvajúcich disproporcií v brannej výchove organizácie.

* * *

Perspektívy vývoja a konkrétna činnosť slovenskej republikovej organizácie Zväzarmu v rokoch 1971 – 1990, najmä však v sedemdesiatych rokoch, predznamovali závery plenárneho rokovania jej ústredného výboru v novembri 1971, ale najmä schválený „Päťročný plán rozvoja Zväzarmu na roky 1971 – 1975“. Ten totiž obsahoval v podstate tri komplexy úloh brannej organizácie. Prvé dva sa týkali predvojenskej prípravy povolancov, mimovojskovej prípravy záloh a výcviku občanov v ochrane proti účinkom zbraní hromadného ničenia v rámci JSB-VO.⁴⁴ Tretí z uvedených komplexov predpokladal vytvárať podmienky pre spoločensky významné branné činnosti, za ktoré považoval masové branné športy, strelectvo, motorizmus a parašutizmus.⁴⁵ A tu vari treba poznamenať, že napriek protirečivým záverom rokovaní straníckych, štátnych a zväzových orgánov vo vzťahu k tejto oblasti činnosti organizácie sa, aj keď obmedzene, darilo realizovať individuálne a skupinové záujmy členov. Veľkú zásluhu na tom mali najmä mnohí funkcionári klubov a krúžkov športových odborností. Škálu týchto odborností aj v tomto období existencie brannej organizácie tvorilo strelectvo, motorizmus, letectvo a parašutizmus, rádioamatérstvo, masové branné športy, potápačstvo a branné vodáctvo, modelárstvo, kynológia, videotechnika a kluby dôstojníkov a praporečikov v zálohe.⁴⁶

Ďalší vstup vedenia vládnucej strany do života Zväzu pre spoluprácu s armádou, realizovaný v prvej polovici sedemdesiatych rokov, predstavovalo uznesenie Predsedníctva ÚV KSČ z 30. marca 1973 „O smeroch ďalšieho rozvoja Zväzarmu“, ktoré zároveň deklarovalo význam jeho spoločenskej funkcie.⁴⁷ Naň nadviazalo uznesenie Sekretariátu ÚV KSČ z roku 1974 o obnovení krajského stupňa riadenia zväzu a vytvorení silných viacúčelových organizácií, v ktorých sa mala sústreďiť tak odborná, ako aj záujmová zložka brannej výchovy.⁴⁸ Šlo teda opäť o jednoznačný príklad tútorstva, a to aj v tých oblastiach, ktoré boli, či aspoň mali byť, internou záležitosťou Zväzarmu na federálnej a republikovej úrovni.

Vývoj Zväzu pre spoluprácu s armádou ako celku v sedemdesiatych rokoch, ale i v nasledujúcom desaťročí, sa čím ďalej, tým viac vyznačoval rastom centralizmu v jeho riadení a návratom k direktívnemu určovaniu priorít v jeho činnosti. Sprievodnou skutočnosťou takejto

⁴³Tamže.

Jednotný systém brannej výchovy obyvateľstva ČSSR. In: Sborník studijních materiálov k brannej výchove a propagandě 2. Praha: ÚV Svazarmu, 1971, s. 6 – 10; 2/1973. Praha, ÚV Svazarmu 1973, s. 6; 1-2/1978. Praha: ÚV Svazarmu, 1978, s. 72.

⁴⁴A ZTŠČ Bratislava, šk. 23, Pléna SÚV Zväzarmu – rokovanie 4. a 5. novembra 1971, s. 2 – 10.

K vzniku, ref 42, 1979, č. 1, s. 5 – 39.

Sborník studijních materiálov k brannej výchove a propagandě 1-2. Praha: ÚV Svazarmu, 1980, s. 132.

Realizácia požiadaviek a úloh odbornej brannej výchovy sa uskutočňovala podľa Organizačnej smernice ÚV Zväzarmu z augusta 1979. Jej novelizácia z decembra 1983 určovala, že sa povinná branná výchova povolancov začína dovŕšením osemnásteho roku veku a končí sa ich nástupom na vojenskú základnú službu (pozn. – J. V.).

⁴⁵A ZTŠČ Bratislava, šk. 23, Pléna SÚV Zväzarmu – rokovanie 4. – 5. novembra 1971, s. 11, 13 a 14.

Otázkami záujmovej zložky brannej výchovy Zväzarmu a jej výsledkami podľa jednotlivých odborností sa pomerne dôkladne zaoberalo V. plenárne rokovanie SÚV zväzu v roku 1974 (pozn. – J. V.).

⁴⁶A ZTŠČ Bratislava, šk. 142, Počty klubov a krúžkov odborností v rokoch 1973, 1976, 1978 a 1980.

Zapojenie členov slovenskej republikovej organizácie Zväzarmu do záujmových činností k 31. decembru 1988. In: Spravodajca SÚV Zväzarmu, 1989, č. 3.

A ZTŠČ Bratislava, šk. 33, Pléna SÚV Zväzarmu – zasadanie 19. decembra 1989 – Početný stav výstavby záujmových branných útvarov k 31. decembru 1988.

⁴⁷Úspešné obdobie. Bratislava: SÚV Zväzarmu, 1978, s. 17 a 28.

K vzniku, ref 42, 1981, č. 1, s. 30.

⁴⁸Úspešné, ref 47, s. 47.

praxe bol opäť rast nezájmu o prácu v existujúcom type brannej organizácie. Aktuálnou sa z tohto hľadiska znova stala najmä práca s mládežou. Táto problematika sa v slovenskej republikovej organizácii dostala počas sedemdesiatych rokov na program dvoch plenárnych zasadaní jej ústredného výboru – v roku 1975 a 1977.⁴⁹ Charakteristickou pre obe tieto rokovania bola skutočnosť, že síce zodpovedajúco analyzovali výsledky práce v tejto oblasti, ale v praxi sa opäť nedôsledne postupovalo v realizovaní prijatých záverov. Navyše, na úrovni politických, štátnych a zväzových orgánov stále nebol zodpovedajúco docenený význam účasti mládeže v jednotlivých odboroch záujmovej činnosti brannej výchovy.

Osemdesiate roky 20. storočia sa v živote Zväzu pre spoluprácu s armádou nanovo vyznačovali úsilím nájsť východiská z dlhodobu prežívajúcich problémov v riadení a obsahu jeho činnosti, ako aj v klesajúcom záujme o členstvo v organizácii. Až do prvej polovice tohto desaťročia išlo však len o opakujúce sa pokusy, ktoré neodstraňovali ich príčiny. V tejto situácii sa problematikou Zväzarmu znova zaoberali vrcholné stranické a štátne orgány. Príkladom toho bolo napríklad aj rokovanie XVI. zjazdu KSC v roku 1981, ktoré orientovalo pozornosť zväzu na rozvoj branno-športových a branno-technických záujmových činností,⁵⁰ čo predstavovalo opak predchádzajúcich „usmernení“ v obsahu brannej výchovy zväzu. Uznesenie federálnej vlády z januára 1986 posunulo riešenie do popredia ešte výraznejšie, keď zdôraznilo potrebu spájať úsilie brannej organizácie, štátnych inštitúcií a spoločenských organizácií pri hľadaní zodpovedajúcich východísk z existujúceho stavu. Žiadalo však zároveň väčšiu zodpovednosť funkcionárov zväzu za jeho riešenie.⁵¹

Razantnejší prístup k riešeniu uvedených skutočností vo vnútornom živote Zväzu pre spoluprácu s armádou a východiská z nich konečne preukázalo aj jeho celoštátne vedenie. Na rokovaní Ústredného výboru Zväzarmu v novembri 1986 prijalo totiž záver, aby sa branná výchova uskutočňovala na dobrovoľnom základe a v jednote s bohato rozvinutou záujmovou činnosťou.⁵² Túto orientáciu potvrdil aj VII. zjazd zväzu, keď rozvoj branno-technických a branno-športových činností povýšil na priority v obsahu činnosti brannej organizácie.⁵³ Podobný bol aj obsah a závery mimoriadneho zasadania Slovenského ústredného výboru Zväzarmu, ktoré sa konalo vo februári 1987.⁵⁴

Bázu pre rozhodujúce riešenie vnútorných problémov Zväzu pre spoluprácu s armádou, ako aj pre jeho existenciu, vytvorili politické a spoločenské premeny, ktoré sa začali uskutočňovať po novembri 1989. Situácii vo vývoji spoločnosti po uvedenom medzníku zodpovedal aj charakter, a svojím spôsobom aj radikálnosť tých rokovaní riadiacich orgánov zväzu, ktoré sa uskutočnili v závere roka 1989 a prvej polovici roka 1990.

Začiatok podstatných zmien v slovenskej republikovej organizácii Zväzarmu predstavovalo rokovanie Predsedníctva jej ústredného výboru 14. decembra 1989. To navrhlo vytvoriť akčný výbor pre ďalšie riadenie organizácie a zavolať na 19. decembra 1989 mimoriadne zasadanie Slovenského ústredného výboru zväzu. Výsledkom tohto mimoriadneho zasadania, ktorý predurčil ďalšiu existenciu Zväzu pre spoluprácu s armádou ako celku, bolo najmä schválenie akčného programu, akčného výboru ústredia a zvolanie rozšíreného zasadania vedenia zväzu na február 1990. V akčnom programe bola branná organizácia po prvý raz za svojej existencie charakterizovaná nielen ako dobrovoľná, ale aj politicky nezávislá spoločenská organizácia, zameraná na uspokojovanie záujmov občanov a mládeže v technickej a športovej činnosti. De-

⁴⁹Úspešné, ref 47, s. 28.

⁵⁰K vzniku, ref 42, 1986, č. 3, s. 7.

⁵¹Tamže, s. 17 – 23.

⁵²K vzniku, ref 42, 1986, č. 6, s. 5.

⁵³Tamže, s. 9.

⁵⁴Mimoriadne zasadanie SÚV Zväzarmu vo februári 1987. In: Spravodajca SÚV Zväzarmu, 1987, č. 2, s. 3.

Rokovanie schválilo uvoľnenie genmjr. Dr. Egyda Pepicha z funkcie predsedu SÚV Zväzarmu a zvolilo do nej genpor. Ing. Antona Muržica (pozn. – J. V.)

cembrové mimoriadne rokovanie vedenia slovenskej republikovej organizácie zväzu sa vyslovilo aj za zachovanie jednotnej organizácie, odporučilo však zmeniť jej názov na Federáciu športových a technických činností (FŠTČ).⁵⁵ Na ňom tiež uvoľnilo genpor. Ing. Antona Muržica z funkcie predsedu Slovenského ústredného výboru zväzu a potvrdilo odstúpenie celého ústredného výboru slovenskej republikovej organizácie Zväzu pre spoluprácu s armádou.⁵⁶

Výsledky mimoriadneho decembrového rokovania Slovenského ústredného výboru v otázke zachovania jednotnej organizácie prekonalí závery konferencií športových odborností slovenskej republikovej organizácie zväzu, ktoré sa konali v januári 1990. Ich väčšina sa totiž vyslovila za vytvorenie nezávislých klubov a ich voľné členstvo vo Federácii športových a technických činností, prípadne v Konfederácii technických športov (KTŠ). Slovenský automotoklub a Slovenský národný aeroklub sa rozhodli vytvoriť samostatné zväzy. Závery konferencií tak de facto jednoznačne signalizovali koniec brannej organizácie existujúceho typu. Všeobecne potom vo zväze prevládlo úsilie vytvoriť nielen politicky nezávislú, ale aj „nevojenskú“ branú organizáciu.⁵⁷ V podobnom duchu sa uskutočnilo aj rokovanie pléna Slovenského ústredného výboru zväzu 3. februára 1990, ktoré navyše zvolalo na marec 1990 mimoriadny zjazd republikovej organizácie a zvolilo plk. Dr. Jána Kováča za predsedu jej ústredného výboru.⁵⁸

Rokovanie mimoriadneho zjazdu slovenskej republikovej organizácie Zväzu pre spoluprácu s armádou sa uskutočnilo 10. marca 1990. Na rozdiel od záverov konferencií športových odborností sa, podobne ako mimoriadne zasadanie ústredného zväzu v decembri 1989, postavilo za jednotnú, dobrovoľnú a politicky nezávislú organizáciu.⁵⁹ Zjazd schválil vytvorenie Združenia technických a športových činností Slovenskej republiky (ZTŠČ SR), ktoré sa prihlásilo k jednotnému federálnemu združeniu.⁶⁰ Zjazd tiež vyslovil požiadavku, aby činnosť Zväzu pre spoluprácu s armádou skončil jeho celoštátny mimoriadny zjazd. Zároveň aj súhlas s tým, aby sa právnym nástupcom zväzu stalo Združenie technických a športových činností. Do funkcie predsedu Slovenského ústredného výboru Zväzarmu a po konštituovaní novej organizácie i do funkcie predsedu združenia zjazd znovu zvolil plk. Dr. Jána Kováča.⁶¹

Proces skončenia činnosti Zväzu pre spoluprácu s armádou a vytvorenia novej organizácie uzatvoril jeho celoštátny mimoriadny zjazd 24. marca 1990. Ten totiž schválil nielen zmenu názvu brannej organizácie na Združenie technických športov a činností, ale aj jeho nástupníctvo po Zväzarme.⁶² Členom federálneho združenia sa stalo aj Združenie technických a športových činností Slovenskej republiky.⁶³

⁵⁵A ZTŠČ Bratislava, šk. 71, Predsedníctvo SÚV Zväzarmu – zasadanie 14. decembra 1989.

A ZTŠČ Bratislava, šk. 33, Pléna SÚV Zväzarmu – mimoriadne zasadanie 19. decembra 1989.

⁵⁶Tamže.

⁵⁷A ZTŠČ Bratislava, šk. 16, Závery slovenských (i celoštátnych) konferencií odborností z januára 1990.

⁵⁸A ZTŠČ Bratislava, šk. 33, Pléna SÚV Zväzarmu – rokovanie 3. februára 1990.

A ZTŠČ Bratislava, šk. 16, Uznesenie 5. zasadania SÚV Zväzarmu 3. februára 1990.

⁵⁹A ZTŠČ Bratislava, šk. 17, Mimoriadny zjazd slovenskej republikovej organizácie Zväzarmu 10. marca 1990 v Banskej Bystrici.

⁶⁰Tamže.

⁶¹Tamže.

Uznesenie I. kongresu ZTŠČ SR dňa 15. júna 1991.

Plk. Dr. Ján Kováč bol vo funkcii predsedu ZTŠČ SR do I. národného kongresu ZTŠČ (pozn. – J. V.).

⁶²A ZTŠČ Bratislava, šk. 16, Uznesení mimořádného sjezdu Svazu pro spolupráci s armádou, konaného dne 24. března 1991, s. 1.

Spravodajca SÚV Zväzarmu, 1989, č. 3, s. 7 a 10.

Propagátorom a do určitej miery aj organizátorom brannej výchovy Zväzarmu na Slovensku v jednotlivých obdobiach jeho existencie bola zväzarmovská tlač. Podľa obmedzených zdrojov informácií možno uviesť, že na Slovensku vychádzali: Obrana vlasti, Tempo, Auto-moto, Ľudový motorista, Technika a šport a Spravodajca SÚV Zväzarmu (pozn. – J. V.).

⁶³A ZTŠČ Bratislava, Stanovy ZTŠČ SR, s. 1.

V čase transformácie Zväzu pre spoluprácu s armádou na Združenie technických a športových činností pracovalo v štruktúre republikovej organizácie viac ako 4 400 základných organizácií s asi 380-tisícimi členov, 38 okresných a tri krajské výbory zväzu. V jej štruktúre bolo v tom istom čase aj viac ako 17-tisíc klubov a krúžkov rôznych odborností, 35 autoškôl s asi sedemdesiatimi detašovanými pracoviskami, výcvikové strediská pri okresných a krajských výboroch Zväzarmu, na školách II. stupňa, v učňovských školách a odborných učilištiach, vo väčších závodoch a spádových obciach. Jej súčasťou bol tiež Slovenský národný aeroklub, Slovenský národný automotoklub, cestovná kancelária Autoturist a ďalšie prvky.⁶⁴

* * *

Vytvorením organizácie typu Združenia technických a športových činností Slovenskej republiky prevládol v jej štruktúre a činnosti značný rozsah autonómie združených zväzov a organizácií. Vlastné stanovky organizáciu charakterizujú ako otvorené nepolitické združenie samostatných zväzov, asociácií, spoločností a klubov na republikovej úrovni. Zakladajúcimi zväzmi Združenia technických a športových činností Slovenskej republiky sa stali: Slovenská spoločnosť elektronikov, Slovenský národný aeroklub M. R. Štefánika, Slovenský strelecký zväz biatlonu, Slovenský zväz rádioamatérov, Slovenský zväz vojakov v zálohe, Slovenský zväz základných organizácií technických športov a činností, Ústredný automotoklub Slovenskej republiky, Zálesák – Slovenský kmeň, Zväz branných a technických športových činností Slovenskej republiky, Zväz civilnej ochrany Slovenskej republiky, Zväz modelárov Slovenska, Zväz potápačov Slovenska, Zväz športovej kynológie Slovenskej republiky a Zväz vodáctva a pobytu v prírode Slovenskej republiky.⁶⁵ Poslaním Združenia technických a športových činností je vytvárať podmienky na rozvoj záujmovej technickej a športovej činnosti, ktorú uskutočňujú členské zväzy. Vo svojej činnosti spolupracuje s občianskymi združeniami, iniciatívami a hnutiami, ktoré sa podieľajú na rozvoji telesnej kultúry a technického myslenia. Najvyšším orgánom združenia je kongres; jeho prvé rokovanie sa konalo 15. júna 1991 v Bratislave, na ktorom bol za prezidenta združenia zvolený Dr. Ferdinand Halada.⁶⁶

J. VÝBOH: DER VERBAND FÜR DIE ZUSAMMENARBEIT MIT DER ARMEE
IN DER SLOWAKEI 1951 – 1990. (SKIZZE DER ENTWICKLUNG DER ORGANISATION)

Infolge der Änderungen in der Entwicklung der Tschechoslowakei nach dem Februar 1948 entsprach die erste Wehrorganisation der Nachkriegszeit – Verband der Waffenfähigkeit – seinem Wesen und dem Gesetz der Nationalversammlung Nr. 138/1949 vom 11. November 1949 nicht mehr, und wurde deshalb aufgelöst. In den folgenden zwei Jahren wurden schrittweise bestimmte Provisorien in der Leitung und Organisation der Wehrtüchtigung geschaffen und aktiviert, und das gesuchte und optimale Model der Wehrorganisation, als auch die Form ihr Näherbringen zu den Bedürfnissen der Kampfvorbereitung der tschechoslowakischen Armee ausgebaut. Die Ausmündung dieser Entwicklung war das Gesetz der Nationalversammlung der Tschechoslowakischen Republik Nr. 92/1951 vom 2. November 1951 über die Wehrtüchtigung. Laut dieses Gesetzes (§5) wurde eine neue Wehrorganisation – Verband für die Zusammenarbeit mit der Armee – gebildet. Ein unmittelbarer Bestandteil dieses Verbandes trat hervor und entwickelte seine Tätigkeit in der Slowakei.

⁶⁴Spravodajca SÚV Zväzarmu, 1989, č. 3, s. 7 a 10; 1987, č. 11, s. 3; 1985, č. 12, s. 5.

A ZTŠČ Bratislava, šk. 142, Počty klubov, krúžkov a ich členov v rokoch 1973, 1976, 1978 a 1988.

A ZTŠČ Bratislava, šk. 28, Pléna SÚV Zväzarmu.

⁶⁵A ZTŠČ Bratislava, Stanovy ZTŠČ SR, s. 1.

⁶⁶Tamže, s. 2 – 3.

Uznesenie I. národného kongresu ZTŠČ dňa 15. júna 1991, s. 2.

Vojenská história

Der Verband für die Zusammenarbeit mit der Armee machte im Laufe seiner Existenz eine Reihe von Änderungen durch, die sowohl die innere Entwicklung des Staates, als auch ihre außenpolitische Orientierung und die Entwicklung des Militärwesens der Nachkriegszeit bedingten. Das beeinflusste nicht nur seine Organisationsstruktur, sondern auch den Inhalt und Umfang der Wehrtüchtigung, in der der militärisch-fachliche Bestandteil (Vorbereitung der Wehrpflichtigen auf den Militärdienst, außermilitärische Vorbereitung von Reservisten, Vorbereitung der Bevölkerung auf den Zivilschutz) dominierte. Die Interessentätigkeiten im Bereich der Technik oder Sport wurden zum zweitrangigen, wenn auch bedeutenden Bestandteil der Wehrtüchtigung des Verbandes. Dieses Mißverhältnis bildete schrittweise den Grund eines ständigen Widerspruches in der Tätigkeit und Existenz der Wehrorganisation aus, für den die Partei-, Staats- und Verbandsorgane eine Lösung zu finden versuchten.

Ein wichtiger Grenzstein der Existenz und Tätigkeit des slowakischen Teiles der Wehrorganisation war die Bildung seines Nationalorgans – des Slowakischen Komitees – im Dezember 1956, das die Grundlage für ihre weitere, relativ selbstständige Tätigkeit darstellte. Die Organisation etablierte sich in den 50er Jahren im Leben der Gesellschaft, sie wuchs sowohl zahlenmäßig, als auch organisatorisch.

Während den 60er Jahren wurde das damalige relative Gleichgewicht zwischen beiden Bestandteilen der Wehrtüchtigung durch direktive Forderungen politischer und staatlicher Organe betreffs Umfang und Inhalt der Vorbereitung der Wehrpflichtigen verletzt. Sowohl diese Tatsache, als auch die Mängel im System und in der Qualität der Leitung, Subjektivismus bei den Entscheidungen und das Wachsen des Formalismus in dem inneren Leben des Verbandes bildeten die Grundlage seiner Krisenentwicklung, die am Ende der 60er Jahren seinen Höhepunkt erreichte. In dem Reformprozess, der als eine Schlussfolgerung einer gesamtgesellschaftlichen Bewegung zu betrachten ist, wurden die Voraussetzungen auch für die Demokratisierung des inneren Lebens der Wehrorganisation und des Inhaltes ihrer Tätigkeit geschaffen. In der Slowakei wurde damals die Landesorganisation des Verbandes für die Zusammenarbeit mit der Armee und ihr Führungsorgan – das Slowakische Zentralkomitee – gebildet. Die Aggression der Armeen des Warschauer Pakts gegen die Tschechoslowakei und der nächste Prozess der „Normalisierung“ beendeten gewaltsam die Wiedergeburt der Gesellschaft.

Die ungelösten Probleme aus den vorigen Zeitabschnitten der Existenz der Wehrorganisation, die durch das Anwachsen des Zentralismus in den Bestimmungen der Prioritäten in ihrer Tätigkeit ausdrucksvoller machten, wesentlich beeinflussten die Entwicklung des Verbandes in den letzten zwei Jahrzehnten seiner Existenz. Die Inkonsequenz sowohl in der Suche nach entsprechenden Auswegen, als auch in der Realisierung der angenommenen Maßnahmen, führten zur Vertiefung der inneren Krise der Organisation. Sowohl im Zusammenhang mit den gesamtgesellschaftlichen Änderungen am Ende der 80er und am Anfang der 90er Jahre, als auch im Folge der Unlebensfähigkeit in den neuen Bedingungen brach sie sowohl auf dem föderativen, als auch slowakischem Niveau zusammen. Die Rechtsgrundlage diesen Aktes wurde von der außerordentlichen Tagung der slowakischen Landesorganisation am 10. März 1990 gelegt, die die Bildung des Verbandes für technische Tätigkeiten und Sporttätigkeiten billigte. Die außerordentliche ganzstaatliche Tagung des Verbandes am 24. März 1990 bestätigte definitiv die Beendigung der Tätigkeit des Verbandes für die Zusammenarbeit mit der Armee im ganzstaatlichen Maßstab.